

RECURSOS E INSTRUMENTOS SOCIAIS

ISSN: 1887-2417
D.L.: C 240-2008

Instrumentos sociais na pesqueira de atún vermello

Social instruments in the fishing of red tuna

Elisa Barahona Nieto. Secretaría General de Pesca Marítima (España)

Resumo

A pesqueira de atún vermello Thunnus thynnus, intensificouse nos últimos anos, especialmente no Mar Mediterráneo, por mor dos altos prezos que alcanza a súa carne no mercado xaponés. Hai tempo que os científicos da Comisión Internacional para a Conservación do Atún do Atlántico (ICCAT) veñen alertando do risco de colapso desta pesqueira debido á sobrepesca. Nos últimos anos, unha nova práctica industrial sumouse aos graves problemas de conservación deste stock: a cría e engorde de atún en gaiolas, que provocou un aumento das capturas para o seu engorde e posta no mercado ao longo de todo o ano.

A negociación do Plano de Recuperación levou consigo un proceso de consultas intenso con todos os sectores afectados. Realizáronse numerosas reunións co sector pesqueiro implicado para tratar de incorporar na negociación as súas formulacións pola importancia económica do sector, pero sempre e cando fosen compatibles coa necesidade de adoptar medidas serias para a protección deste stock.

Abstract

The fishing of red tuna, Thunnus thynnus, has intensified over the last few years, especially in the Mediterranean Sea, due to the high prices red tuna meat is fetching on the Japanese market. For some time now scientists from the International Commission for the Protection of Atlantic Tuna (ICPAT) have been warning about the risk of the collapse of these catches because of over-fishing. Over the last few years, a new industrial practice has started to add to the serious problems for the protection of the stocks: the breeding and fattening of tuna in cages, which has caused an increase in the catches to be fattened and placed on the market throughout the whole year.

The negotiation of the Plan for Protection has brought with it an intensive process of consultation with the involvement of all the affected sectors. Various meetings have been held with the fishing sector implicated in order to try to incorporate their ways of looking at the problem into the negotiations, given the economic importance of the sector, although this has always been done only when this is compatible with the needs to adopt serious measures by which to guarantee the protection of this stock.

Palavras chave

Atún vermello, cimarrón, recuperación-atún, instrumento social

Key-words

Red tuna, wild species, recovery - tuna, social instrument.

A importancia social e económica das capturas de atún vermello *Thunnus thynnus*, así como o seu prestixio gastronómico, medraron dun xeito alarmante nos últimos anos e esta situación conduciu a un exceso de esforzo pesqueiro desenvolvido fundamentalmente no mar Mediterráneo. Unha das razóns da súa importancia económica son os altos prezos que esta especie alcanza no mercado xaponés, onde fundamentalmente se consome cru dada a excelente calidade da súa carne. Como comenta Roberto MIELGO no seu artigo *“Un crime de agresión contra a natureza”*: Estimamos o valor consolidado 2003-2006 deste mercado/s en máis de 2 500 millóns € en vendas ilícitas por xunto de atún vermello, principalmente no mercado nipón, onde a reserva estratéxica nacional de xénero conxelado se estimou, con data de agosto 2006, en máis de 21 000 toneladas, ademais doutras tantas distribuídas por todo o sueste asiático e a bordo de barcos conxeladores en mar a fóra.

En España captúrase tradicionalmente en catro zonas diferentes: mar Cantábrico, rexión suratlántica, Canarias e mar Mediterráneo. A distribución das capturas nestas variou dunha forma importante na última década, por mor da proliferación das granxas de engorde de atún vermello no Mediterráneo. Así, mentres que nos anos 80, o 70% das capturas procedían das dúas primeiras zonas sinaladas, onde destacaban as almadrabas milenarias que xa existían na época dos fenicios, na actualidade, esa

mesma porcentaxe se captura soamente no mar Mediterráneo.

Polo que respecta á bioloxía desta especie, o atún vermello é un gran peláxico moi lonxevo, que medra até medir máis de 3 metros de lonxitude e pode alcanzar uns 650 Kg de peso e vivir máis de 20 anos. Alcanza a madureza sexual a unha idade de entre 5 e 8 anos, cuns 30 Kg. O talle mínimo legal de captura até o pasado ano era de 10 Kg para o Mediterráneo e 6,4 Kg para o Atlántico leste, de feito este tema, pola súa banda, é obxecto dun importante debate polas presións que existiu para a harmonización do talle co fin de controlar o mercado.

Considérase que existen dúas poboacións de atún vermello separadas no Atlántico (polo menos para os efectos de xestión): unha no Atlántico oeste e outra no Atlántico leste (desde Islandia ás illas Canarias), que inclúe o Mediterráneo, aínda que existe mestura entre ambas as dúas, nun grao que é actualmente obxecto de debate. A demarcación foi situada pola Comisión Internacional para a Conservación do Atún do Atlántico (ICCAT) no centro do océano Atlántico, nos 45° W. Existen, daquela, dúas importantes zonas de posta para este stock.

O mar Mediterráneo ábrese ao océano Atlántico a través do estreito de Xibraltar e posúe unhas características oceanográficas que fan que sexa unha das dúas únicas zonas de reprodución no mundo desta

especie. As principais áreas de posta para este stock sitúanse arredor das illas Baleares, o mar Tirreno e o Mediterráneo central, e a posta realízase durante os meses de maio, xuño e xullo.

Esta especie peláxica migratoria non presenta dimorfismo sexual na estrutura nin na cor e reproducése en augas mornas. Aliméntase de grandes presas, peixes pequenos, crustáceos e cefalópodos. (CORT, JL. 1990 *Biología y pesca del atún rojo Thunnus thynnus*. Madrid: MAPA)

As capturas máis importantes realízanse en zonas afastadas da costa con grandes cercos, aínda que teñen unha grande importancia tamén no caso de España, as almadrabas na costa de Andalucía, o palangre e a modalidade de cana con corricán e cebo vivo no golfo de Biscaia, pesqueira artesanal que constitúe un dos índices de abundancia máis fiables desta especie e representa unha serie histórica de datos de gran valor á hora de realizar avaliacións deste stock.

A campaña de pesca do atún vermello no mar Mediterráneo está dirixida á captura como especie principal do *Thunnus thynnus*, coñecido como atún vermello ou Bluefin Tuna, e a outras especies afíns de grandes migradores, como o peixe espada e o marraxo.

Até agora, dábase fundamentalmente na Zona de Protección Pesqueira (ZPP) do mar Mediterráneo, coincidindo coa chegada do atún, desde o océano Atlántico, na

súa migración xenética para a desova, na área comprendida entre o cabo da Nao, cabo Tiñoso, Ibiza e o sueste das illas Baleares, mentres que a partir do 2007, ao se aumentar o talle mínimo de captura, a pesqueira vaise desprazar probablemente preto das augas de Libia para poder capturar os exemplares permitidos.

Desenvólvese entre os meses de maio a setembro e a ela dedícanse unha importante frota de máis de 37 atuneiros de cerco franceses, 6 españois, 78 italianos e, máis recentemente, buques libios, turcos e probablemente alxerianos, alén da frota de palangre de superficie do caladoiro nacional no Mediterráneo con porto base en Carboneras, que se dedican a esta pesqueira de forma accidental, e algúns palangreiros italianos. Tamén intentan pescar na ZPP, aínda que sen autorización, certos buques con bandeira de conveniencia ou asiáticos.

A frota de cerco realiza os seus labores apoiada por un numeroso grupo de buques auxiliares, españois e de terceiros países, que recollen as capturas en mar aberto para o seu traslado a terra, xa sexa con “buques piscina”, en que o atún chega morto a porto, ou por medio de remolcadores que arrastran gaiolas de rede de 50 m de diámetro nas que o atún chega vivo para ser transferido a gaiolas flotantes fixas no litoral de Murcia, onde se procederá ao seu engorde ou morte en función das demandas do mercado xaponés, preferentemente. Para a localización dos bancos de atún

adoitan utilizarse medios aéreos, actividade que na actualidade está prohibida.

Dentro desta campaña, tamén se considera a pesca de atún vermello realizada con almadrabas autorizadas, en zona de estreito de Xibraltar.

A expansión de frotas e artes de pesca implica especiais dificultades para o seu control.

Na pesqueira de atún branco ou costeira do bonito, que é unha pesqueira estacional que ocupa unha meirande parte da frota de artes menores do norte e nordés de España desde xuño até outubro de cada ano, tamén se captura atún vermello.

A zona de pesca está comprendida entre o triángulo Azores, sueste de Irlanda, e golfo de Biscaia.

A primeiros de xuño iníciase a actividade pesqueira coa frota de cacea nas proximidades do meridiano 25° W, a unhas 600-700 millas ao NW do cabo Fisterra e en xullo sae o resto da frota, con buques dedicados ao cebo vivo.

Esta frota está composta por uns 150 buques españois entre 50 e 150 TRB (toneladas de rexistro bruto) nas modalidades de “cacea” e “tanqueiros”, que van ao encontro dos cardumes de atún branco ao medio do Atlántico, cando os grupos de idade novos deste stock se desprazan desde a zona dos Azores ou Madeira cara a

Europa nunha migración trófica, seguindo augas con temperaturas superficiais entre os 15 e 22° C. (CORT, JL. 1990)

Na costeira do bonito péscase con técnicas tradicionais (cacea e cebo vivo) por parte da frota española, polo que se considera unha pesqueira artesanal, e con outras artes por parte da frota comunitaria, principalmente de arrastre peláxico francés, e está expresamente prohibido pola normativa comunitaria o uso de redes de enmalle á deriva. Porén, este tipo de artes detectáronse en buques de bandeira de conveniencia.

Xa nos anos 70, deuse unha importante redución das capturas do Atlántico norte, polo que a ICCAT xa en 1975 tivo que recomendar reducir a mortalidade por pesca a “niveis históricos”, anteriores a 1974, unha recomendación que non se cumpriu xamais. A avaliación da poboación de atún vermello no Mediterráneo e Atlántico oriental, realizada pola ICCAT en 1998, constataba o forte declive da biomasa de reprodutores desde 1993, así como o grande incremento da mortalidade por pesca na última década. A situación era xa alarmante nese momento, cando se estimaba que a biomasa de reprodutores a situaba en menos do 20% do seu nivel en 1975 e dicíase que se non se reducía drasticamente o esforzo pesqueiro, as proxeccións predicían unha alta probabilidade de colapso nos próximos anos. A necesidade de adoptar medidas deu lugar a unha proliferación dos estudos biolóxicos sobre esta especie. Así, o equipo de

grandes peláxicos oceánicos do Instituto Español de Oceanografía (IEO) veu desenvolvendo entre 2000 e 2005 unha serie de proxectos científicos no marco da ICCAT. Entre eles reencontra unha campaña de prospección larvaria do BFT ao redor das illas Baleares que serviu para caracterizar as necesidades ambientais desta especie e axudar á supervivencia dos individuos en fase larvaria.

A evolución da pesqueira do atún vermello é unha boa mostra de como a industrialización e capitalización dunha pesqueira, vinculada aos elevados prezos no mercado internacional, incrementan a presión sobre os recursos até niveis absolutamente insustentables.

A pesca abusiva foi tal que se estima que a captura de exemplares por debaixo do tallo legal nos últimos anos (6,4 Kg) chegou a ser dun 50%. Novamente en 2001, o comité científico da ICCAT expresaba a súa preocupación polo incremento das capturas de exemplares novos.

Resulta moi difícil resolver esta situación cando, por unha banda, as presións da industria conseguen que as recomendacións científicas non sexan tidas en conta, e pola outra, o control sobre a pesqueira non é o suficiente. En 1999, establecérase un total admisible de capturas (TAC) de 32000 toneladas, fronte ás 25 000 toneladas recomendadas polos científicos. En 2001, novamente estableceuse un TAC de 29 500

toneladas, significativamente maior que o recomendado para previr o continuo declive do stock.

Por outra banda, estes TAC están orientados a conseguir o rendemento máximo sostible (RMS), un exercicio perigoso xa que as incertezas que rodean os cálculos de abundancia da poboación de atún (e de calquera outra especie en xeral) son elevadas e o respecto dos TAC tampouco garante a conservación da especie. Greenpeace demandou durante anos a aplicación á xestión pesqueira do principio de precaución, mediante modelos que tomen en conta estas incertezas e que tendan á recuperación dos niveis de biomasa históricos das poboacións de peixes.

Precisamente un dos graves problemas da pesqueira, que postergou a realización dunha nova avaliación do stock desde 1998, é a incerteza existente con respecto ás estatísticas que se manexan. A gran variedade de puntos de desembarque e as manobras de moitos países para beneficiar as súas frotas son dous aspectos que apuntan nesta dirección. Así, por exemplo, en 1997 Francia negouse a declarar miles de toneladas capturadas polos seus cercos co argumento de que estas foran vendidas a almacenistas españois. En 1998, non obstante, Francia, Italia e Grecia decidían revisar á alza os seus datos históricos de capturas, nunha estratexia para intentar conseguir maiores cotas no futuro.

En outubro de 2001, a ICCAT mostraba novamente a súa preocupación pola grande incerteza sobre os datos de capturas desta especie, unha incerteza que iría en aumento debido a: 1) un probable incremento das capturas sen notificar tras a introdución de cotas, e 2) o desenvolvemento da cría do atún vermello.

Un factor de grande importancia á hora de xestionar esta pesqueira foi a presenza de frota piratas que as organizacións ecoloxistas documentaron e denunciaron durante moitos anos. A actividade destas frota supón un grave detrimento para a conservación da especie, xa que é ben coñecida a actividade de palangreiros ilegais na zona de reprodución do atún vermello, precisamente na época de posta.

Acabar coa pesca pirata e establecer un réxime de xestión e conservación estrito e consecuente co principio de precaución son dous requisitos fundamentais para recuperar a poboación de atúns vermellos.

Nos últimos anos, unha nova práctica industrial sumouse aos graves problemas de conservación deste stock: a cría e engorde de atún en gaiolas que, como pode pór fin á estacionalidade da súa presenza no mercado, provocou un aumento das capturas para o seu engorde e posta no mercado ao longo de todo o ano.

Hai catro anos Greenpeace publicaba o informe *“El atún rojo en el Atlántico Orien-*

Foto 1: *Extracción de atúns dunha granxa no mediterráneo.*

tal y Mediterráneo: crónica de unaa muerte anunciada”. Nel sinalábase o grave estado de sobreexplotación desta especie e a necesidade de adoptar medidas urxentes para a súa recuperación. Pero o informe que ao meu xuízo resultou decisivo para forzar á Comisión Europea a tomar cartas neste asunto no canto de lles permitir ás frota francesa e italiana actuar sobre esta especie sen control ningún, foi o publicado polo WWF en 2006 *“The plunder of bluefin tuna in the Mediterranean and East Atlantic in 2004 and 2005 - Uncovering the real story”*. Nelponse de manifesto a sobrepesca que ambas as dúas frota europeas, xunto a Libia e Turquía, están a desenvolver impunemente.

España viña demandando hai anos a adopción de medidas, sen obter resposta da CE. A postura mantida baseábase nos seguintes puntos:

- Establecemento dun modelo de xestión baseado nun sistema de repartición de días de pesca por buque (frota) ou arte de pesca. Deste xeito as granxas de engorde recibirán menos peixe, o que faría aumentar os prezos

Por outra banda, este é un sistema moito máis doado de controlar que a imposición dun TAC repartido en cotas globais.

- Limitar a capacidade das granxas de engorde de atún vermello
- Posible repartición do TAC asignado a España por frota e artes de pesca no caso de que este descenda da cifra actual. Os criterios de repartición serían: historicidade, capacidade de pesca e avaliación do impacto social
- Instar ás ONG a que exerzan presión na Comisión Europea e sinalen a súa ineficacia na xestión do atún vermello

En novembro de 2006 tivo lugar en Dubrovnik (Croacia) a 15ª reunión anual extraordinaria da *Comisión para a Conservación dos Túnidos do Océano Atlántico* (ICCAT). Previamente, no mes de outubro, o comité científico desta organización emitiu un duro informe sobre a situación desta especie e alertou do seu posible colapso se non se adoptaban urxentes medidas.

A reunión de Dubrovnik, logo de intensas negociacións, puido concluír moi satisfactoriamente coa adopción dun plano plu-

rianual, presentado pola Unión Europea, para a xestión do stock de atún vermello do Atlántico leste e Mediterráneo, onde se conseguiu elevar o talle mínimo de captura a 25 kg e prolongar o período de veda de forma importante con respecto ao actual, para cerco e palangre de superficie, do 1 de xullo ao 31 de decembro e 1 de xuño a 31 de decembro, respectivamente, co obxecto de protexer os individuos reprodutores e xuvenís. (Recomendación 06/05 da ICCAT para o establecemento dun Plano de Recuperación do Atún vermello para o Atlántico leste e o Mediterráneo.)

A reunión revestía unha importancia especial pola necesidade de adoptar medidas de xestión para este stock de atún vermello que, como sinalaba o informe do comité científico, corre o risco de se colapsar pola sobrepesca que se desenvolve, especialmente por parte dos cercos do Mediterráneo, de modo que no canto de se respectar o total admisible de capturas (TAC) de 32 000 t, no 2005 calcúlase que se capturaron unhas 50 000 t.

Tendo en conta que a sobrecapacidade de cerco que existe actualmente no mar Mediterráneo (España con 6 buques, Francia con 37 e Italia con 78) é responsable do 80% das capturas deste stock, é importante sinalar que o plano plurianual adoptado respectou as pesqueiras tradicionais de cebo vivo do golfo de Biscaia, estreito de Xibraltar e Canarias que levan a cabo os buques con cana, así como os palan-

greiros de superficie do Mediterráneo que combinan esta pesqueira coa do atún branco durante certos meses. Para todos eles, establécense unhas medidas especiais de xestión que fixa un talle mínimo de 8 kg debido a que representan unha serie histórica de capturas por proporcionar información sobre a composición do stock durante varias décadas e foron a base utilizada polo comité científico para a avaliación do stock.

O plano plurianual que sacou adiante a Unión Europea establece unhas disposicións que combinan a adopción de medidas de xestión moito máis estritas coa necesidade socioeconómica de manter estas pesqueiras, e sitúase entre as propostas máis extremas defendidas polos Estados Unidos e Noruega ou as máis flexibles que propugnaban países como Libia, Turquía e Marrocos.

O pasado ano estableceuse un TAC para os próximos catro anos, comezando por 29 500 t para 2007, que se repartiu posteriormente nunha reunión celebrada no Xapón a comezos deste ano. Á UE correspondéronlle 16 779 t. A asignación de cota a Turquía reduciuse a 918,32 toneladas. Esta rexeitou a oferta en forma e fondo, por considerar que os seus intereses nacionais estaban a ser incorrectamente tidos en conta por parte da UE polo que esta anunciou un incremento unilateral até 2 877 toneladas, o que correspondería a un 9,75% da cota total proposta de 29 500 toneladas. Turquía fixo saber que tan só obxecta á cota nacional que lle foi imposta pola UE, pero que non obstante acata integramente o plano de xestión aprobado en Dubrovnik.

Libia nun principio obxectou as medidas impostas pola ICCAT aínda que finalmente

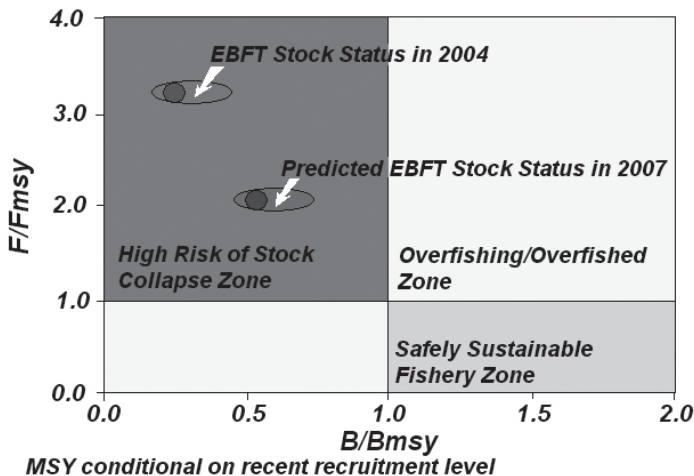

Grafico 1: Diagrama de presión variable de pesca sobre el stock de atún rojo mediterráneo y atlántico NE, según el Comité científico (SCRS). Ovalo azul corresponde a los resultados de aplicarse de manera estricta las nuevas recomendaciones del ICCAT a partir del 2007.

no mes de xuño e debido ás presións por parte dos comercializadores, levantou a súa reserva. En Dubrovnik comunicou que as súas pretensións de cota nacional para o 2007 eran de 3 500 toneladas. Evidentemente, a dita tonelaxe era inaceptable para un país que se opuxo frontalmente a todas as medidas de xestión e control adoptadas pola ICCAT, desde que pasou a ser parte contratante do devandito acordo.

Igualmente creouse un Grupo de Traballo de Capacidade para tratar a redución progresiva da capacidade existente actualmente no océano Atlántico nas diferentes artes que operan sobre os stocks de túndidos e especies afíns e que se reuniu por primeira vez en Carolina do Norte en xullo de 2007, sen conclusións substantivas polo momento.

Instrumentos sociais utilizados na negociación

A negociación en Dubrovnik do Plano de Recuperación levou consigo un proceso de consultas intenso con todos os sectores afectados. Previamente e dada a falta de acción por parte da CE neste tema, polas fortes presións exercidas mesmo por grupos mafiosos, España tratara de aliarse con diversas organizacións conservacionistas que traballan no campo dos recursos pesqueiros, como o WWF, co obxecto de exercer presión na Comi-

sión Europea e esixirle a protección das pesqueiras artesanais de atún vermello. Durante a propia reunión en que estiveron presentes representantes destes sectores, a delegación española mantivo constantes reunións con eles co obxecto de tratar de incorporar na negociación as formulacións dos armadores pola importancia económica do sector, pero sempre tratando de compaxinalo coa necesidade de adoptar medidas serias dada a alarmante situación do stock. É dicir, facéndolle ver ao sector que isto ía supor un sacrificio por parte de todos.

En calquera caso, era difícil explicar isto cando a CE consentiu durante anos que Francia e Italia, con frotas de cerco totalmente sobredimensionadas, pesquen o atún vermello superando impunemente a cota asignada, mentres que a Administración española se esforzaba en controlar a nosa pesqueira e actuar de forma legal.

Unha vez adoptado o plano de recuperación a 15 anos que contempla unha redución progresiva do TAC, co calendario que aparece a continuación, a Unión Europea elaborou un regulamento para a aplicación deste plano.

ANO	TN
<u>2007</u>	<u>29.500</u>
<u>2008</u>	<u>28.500</u>
<u>2009</u>	<u>27.500</u>
<u>2010</u>	<u>25.500</u>

En concreto, o Regulamento 643/2007 que modifica o Regulamento de TAC e cotas adoptado en decembro de 2006, que implicou de novo numerosas reunións co sector para poder incorporar axeitadamente as disposicións do plano na norma comunitaria.

Alén diso, realizáronse diversas visitas por parte de responsables da Administración pesqueira para coñecer tamén de preto a situación de determinados colectivos de pescadores que, ao non estaren dentro das asociacións tradicionais, non se atopan representados e, daquela, ían resultar máis afectados. Este feito púxose de manifesto ao elaborar as listas de buques concretos que estarían autorizados segundo as distintas artes.

As reunións e as visitas realizadas puxeron de manifesto a importancia de traballar estreitamente cos sectores afectados porque se minimizan os efectos socioeconómicos adversos da adopción destas medidas. É importante sinalar que a administración pesqueira ten unha historia longa de contactos co sector pesqueiro, mentres que é moi recente a súa colaboración coas organizacións non gobernamentais.

Bibliografía

- COMITÉ PERMANENTE DE INVESTIGACIONES Y ESTADÍSTICA (2006): *Recomendación 06/05 de la ICCAT para el establecimiento de un Plan de Recuperación del Atún rojo para el Atlántico Este y el Mediterráneo*. www.fepyc.es/Download/Comunicados/Recomendacion_2006-05-s.pdf
- CORT, J.L. (1990): *Biología y pesca del atún rojo Thunnus thynnus*. Madrid: MAPA.
- Greenpeace (2003): *El atún rojo en el Atlántico Oriental y Mediterráneo: crónica de una muerte anunciada*. Greenpeace.
- SANTIAGO BURRUTXAGA, J. (1992): *La pesca del atún blanco en Euskadi. Campañas 90-91*. Bilbao: Departamento de Agricultura y Pesca-Gobierno del País Vasco.
- MIELGO BREGAÍS, R. (2007): "Un crimen de agresión contra la naturaleza" En *Revista del WWW*. Febrero.
- WWF (2006): *The plunder of bluefin tuna in the Mediterranean and East Atlantic in 2004 and 2005 - Uncovering the real story*". Roma: WWF. www.panda.org/about_wwf/what_we_do/marine/publications/index.cfm?uNewsID=75040